

กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว*

Learning Process Towards Self-Development of Persons with Physical Disability

ศิณัญญา ศรีเกตุ**

สมหมาย แจ่มกระจ่าง***

ดุสิต ชาวเหลือง****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 13 คน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ถึงเดือน เมษายน พ.ศ. 2562 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหว ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของตนเองเกิดจากความสนใจ วิเคราะห์ตนเอง และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ 2) การวางแผนการเรียนรู้ ประกอบด้วย แผนการเรียนรู้ระยะสั้นเป็นตามความต้องการเรียนรู้ในช่วงเวลาหนึ่ง และแผนการเรียนรู้ระยะยาวที่กำหนดเป้าหมายชัดเจน 3) การแสวงหาแบบอย่างที่ดี เกิดจากความเชื่อมั่น ศรัทธา มี 3 ลักษณะ คือ แบบอย่างที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ แบบอย่างด้านพฤติกรรม และแบบอย่างที่สร้างแรงบันดาลใจ 4) การแสวงหาแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการ ผู้เชี่ยวชาญ และสารสนเทศออนไลน์ 5) การกำหนดวิธีการเรียนรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ได้แก่ การเรียนรู้จากแบบอย่าง การทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง การสืบค้นข้อมูลจากหนังสือ สื่ออินเทอร์เน็ต และการแบ่งปันข้อมูลแบบรวมกลุ่ม 6) การประเมินผลการเรียนรู้จากความสำเร็จ ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม

2. แนวทางการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การรักษาและฟื้นฟูร่างกายจาก แพทย์ หรือหมอพื้นบ้าน พระสงฆ์ วิถีทางไสยศาสตร์ และการดูแลจากครอบครัว ญาติ พี่น้อง นักสังคมสงเคราะห์ 2) การมีทัศนคติเชิงบวก จากการยอมรับของครอบครัว การมีแบบอย่างที่ดี และได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม 3) การศึกษาที่เหมาะสมกับตนเอง สามารถเลือกและผสมผสานการศึกษาและนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเอง 4) การมีอาชีพที่มั่นคง สร้างรายได้จากการพัฒนาอาชีพที่ได้รับการสืบทอดจากครอบครัวและอาชีพที่ริเริ่มจากการเรียนรู้และฝึกทักษะใหม่

คำสำคัญ : คนพิการทางการเคลื่อนไหว/ กระบวนการเรียนรู้/ การพัฒนาตนเอง

*ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

**นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

***อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

****อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The objectives of this study were to investigate the learning process and self-development guidelines for persons with physical disability. The 13 key informants were selected by purposive sampling. Data were collected in February 2018 – April 2019 by in-depth interview and non-participation observation. Data analysis were conducted by contents analysis.

The results of this research were as follows:

1. The learning process of persons with physical disability consists of 6 steps. 1) analysis and determination of self - needs due to personal interest and self-analysis 2) The learning plan consists of the short-term and long-term learning, 3) seeking for good model; as the transmitter of knowledge, the role model and inspiration model. 4) seeking for learning resources: training center, expert and information technology. 5) Selecting methods of learning to gain the knowledge, including; learning from the professional, self-test practice, information from books, social media and group data sharing, 6) Evaluation of learning from self-reliance success, the economic stability and social participation.

2. Self-development of the physical disability persons consists of 4 steps: 1) Treatment and rehabilitation of the body functions and structure from a doctor or folk therapists, the monks, mysticism, family care, relative and social walker, 2) Providing positive attitude from family acceptance, having a good model and attending social activities 3) Individualized Education: select and mix methods of learning and apply knowledge to self-development. 4) Providing a stable career: creates income from the development of a career that has been inherited from the family and a profession initiated by learning and practicing new skills.

Keywords : Persons with Physical Disability/ Learning Process/ Sele-Development

บทนำ

การดำเนินงานด้านการพัฒนาคนพิการที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับการยอมรับว่ามีนโยบาย กฎหมาย และแนวทางการปฏิบัติต่อคนพิการที่ดีที่สุดประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน อีกทั้งมีพันธะสัญญาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการซึ่งลงนามหรือตกลงร่วมกันในระดับประเทศและระดับนานาชาติ โดยประเทศไทยเริ่มประกาศใช้กฎหมายคนพิการครั้งแรก คือ พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช 2534 มีความมุ่งหมายให้คนพิการได้รับการช่วยเหลือทางด้านสุขภาพ ด้านการแพทย์ การเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่รัฐจัดให้ โดยกฎหมายฉบับต่อมาจนถึงปัจจุบัน ได้นิยามความหมายของคนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไปซึ่งทำให้มีการบริการของภาครัฐ ตลอดจนเจตคติต่อคนพิการเปลี่ยนจากแบบแผนทางการแพทย์ (Medical Model) ไปสู่แบบแผนทางสังคม (Social Model) มุ่งเน้นให้สังคมเข้ามามีบทบาทในการสร้างเจตคติเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับคนพิการ ส่งเสริมให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการภาครัฐและเอกชน เข้าถึงเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายคนพิการให้มีความเข้มแข็งสามารถดำเนินงานขับเคลื่อนเพื่อคน

พิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการกระจายอำนาจการพัฒนาคนพิการไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น (ทวีเชื้อสุวรรณ, 2554; พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช 2534; พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช 2550)

จากสถานการณ์คนพิการในภาพรวมของประเทศไทย พุทธศักราช 2560 พบว่า ประเทศไทยมีคนพิการจำนวน 1,808,524 คน เป็นผู้ชาย จำนวน 1,068,145 คน เป็นผู้หญิง จำนวน 973,014 คน สาเหตุความพิการเกิดจากพิการตั้งแต่กำเนิดมากที่สุด รองลงมา คือ การเกิดอุบัติเหตุ และการเจ็บป่วย เมื่อพิจารณาประเภทความพิการ พบว่า คนพิการทางการเคลื่อนไหวและร่างกายมีมากที่สุด จำนวน 880,662 คน รองลงมา คือ คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย จำนวน 332,294 คน คนพิการทางการเห็น 187,249 คน ตามมาด้วยคนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม คนพิการทางสติปัญญา คนพิการออทิสติก คนพิการทางการเรียนรู้ และคนพิการซ้ำซ้อน ในด้านอายุ พบว่า คนพิการวัยสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีมากที่สุด จำนวน 909,582 คน คนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน อายุระหว่าง 15-60 ปี จำนวน 819,550 คน ในด้านอาชีพ พบว่า มีผู้พิการที่ประกอบอาชีพเพียง จำนวน 271,916 คน คนพิการที่ประกอบอาชีพได้แต่ไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 330,339 คน และคนพิการที่อยู่ในวัยทำงานมีความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกายมากที่สุด อาชีพที่ผู้พิการทำมากที่สุด คือ เกษตรกรรม รองลงมาอาชีพรับจ้างทั่วไป ประกอบธุรกิจส่วนตัว ลูกจ้างภาคเอกชน ราชการ และอาชีพอื่นๆ เมื่อพิจารณาในด้านการศึกษาของคนพิการ พบว่า มีคนพิการที่ไม่ได้รับการศึกษามากถึง ร้อยละ 34.65 และคนพิการที่ได้รับการศึกษาส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 54.13 (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2560) จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าประชากรคนพิการในประเทศไทยมีจำนวนมาก โดยประชากรคนพิการส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุ และมีประชากรคนพิการวัยทำงานจำนวนมากที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ คนพิการส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างหรือแรงงานในภาคเกษตรกรรม และคนพิการในวัยทำงานส่วนใหญ่เป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือร่างกาย ดังนั้น ในภาพรวมของประเทศไทยคนพิการเป็นกลุ่มบุคคลที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และยังคงมีภาพลักษณ์เป็นผู้อ่อนแอในสังคม รัฐจึงต้องอุดหนุนงบประมาณเพื่อให้คนพิการอยู่รอดได้ผนวกกับความคิดความเชื่อด้านลบที่คนพิการมองตนเองและสังคมมองคนพิการว่าเป็นผู้ใช้ซึ่งศักยภาพเป็นภาระของสังคม จึงนับเป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง

ในปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาช่วยเหลือคนพิการให้สามารถเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้มากขึ้น การพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะสนับสนุนส่งเสริมคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมร่วมกับคนปกติโดยไม่เป็นภาระกับผู้อื่น สามารถเข้ารับการศึกษาจนถึงขั้นสูงสุด และประกอบอาชีพได้ โดยการใช้เทคโนโลยีมาพัฒนาขีดความสามารถของคนพิการให้ทัดเทียมคนปกติ เทคโนโลยีถูกนำมาใช้เพื่อการศึกษาโดยเฉพาะการนำมาปรับใช้สำหรับคนพิการ กล่าวคือ คนพิการสามารถพึ่งตนเองในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Independent Learning) การเรียนเกิดขึ้นได้อย่างสม่ำเสมอและรวดเร็วเทียบเท่ากับคนทั่วไป อย่างไรก็ตาม ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความเชื่อมโยงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการทั้งในด้านการฟื้นฟูสมรรถนะคนพิการ การส่งต่อเข้าสู่ระบบการศึกษา การส่งเสริมอาชีพ และการมีส่วนร่วมทางสังคม ประเด็นสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการยังคงมุ่งเน้นในด้านสาธารณสุขเป็นสำคัญ การส่งเสริมให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวได้รับการการศึกษา การฝึกทักษะอาชีพ ตามที่รัฐจัดให้แก่คนพิการหลังจากการฟื้นฟูสมรรถนะร่างกายและจิตใจแล้ว มีคนพิการจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนคนพิการทั้งหมดที่สามารถเข้าถึงการศึกษา เข้าถึงบริการภาครัฐ และสามารถพัฒนาตนเองจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม สามารถก้าวข้ามความบกพร่องต่างๆ และดำรงอยู่ในสังคมเช่นคนปกติได้ ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมโดยพิจารณาตามประเภทความพิการ พบว่า คนพิการทางการเคลื่อนไหว เป็นคนพิการกลุ่มใหญ่ของประเทศที่มีความสามารถในการพัฒนาตนเองได้มากกว่าคนพิการประเภทอื่น ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา คนพิการทางการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน หากสามารถส่งเสริมให้พัฒนาตนเองอย่าง

ถูกวิธี คนพิการเหล่านี้จะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ หรือกล่าวได้ว่าคนพิการทางการเคลื่อนไหวคือทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องศึกษารวบรวมองค์ความรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเองว่ามีประสบการณ์การพัฒนาตนเองอย่างไร มีการเรียนรู้อย่างไรที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเองจนสำเร็จ ซึ่งความรู้ที่เกิดจากการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว จะเป็นฐานทางวิชาการด้านการพัฒนาและฟื้นฟูสมรรถนะคนพิการทางการเคลื่อนไหวและคนพิการประเภทอื่น ๆ ยังผลไปสู่การแก้ไขปัญหาสังคมในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย รายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 13 คน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงจากบัญชีคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ได้รับรางวัลคนพิการต้นแบบของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2558 ถึง พ.ศ. 2560 เป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ได้รับรางวัลคนพิการต้นแบบของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2558 ถึง พ.ศ. 2560 มีระดับความพิการทางการเคลื่อนไหวระดับ 3-5 และอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และจังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพมหานคร

2. เครื่องมือวิจัย เครื่องมือได้แก่แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi structure interview) ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาในภาพรวม ภาษา และความครอบคลุมของเนื้อหา โดยนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน เป็นข้อคำถามปลายเปิด แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของคนพิการทางการเคลื่อนไหว

ตอนที่ 2 ประสบการณ์พัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว

ตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว

ตอนที่ 4 แนวทางพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 13 คน เก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ถึงวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2562

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1.การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามเมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์รายบุคคล ทบทวนโดยการฟังเทป จดประเด็นที่ไม่ครบถ้วนและโทรศัพท์ไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง 2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการถอดเทปคำต่อคำ อ่านทบทวน จัดกลุ่มคำ ลงรหัสข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาและประเด็นตามลำดับชั้นของข้อมูล เขียนบรรยายร่างข้อสรุปโดยอ้างอิงคำพูดของผู้ให้ข้อมูลเพื่อตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) ตลอดจนจนอภิปรายถึงปรากฏการณ์ความสัมพันธ์และประเด็นสำคัญเพื่อตอบคำถามการวิจัย หลังจากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและข้อค้นพบต่าง ๆ โดยใช้เทคนิคสามเส้า (Data Triangulation) และนำเสนอโดยใช้การพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหว มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของตนเอง แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่หนึ่ง คนพิการทางการเคลื่อนไหวเกิดความสนใจเรียนรู้ จะเกิดขึ้นหลังการปรับตัวให้สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้มากที่สุดและปรับทัศนคติต่อความพิการของตนเองในเชิงบวก ยอมรับตนเอง ยอมรับความเป็นจริง มีสภาวะอารมณ์และพฤติกรรมที่พร้อมในการพัฒนาตนเอง ระยะที่สอง การวิเคราะห์ตนเอง มีการพิจารณาไตร่ตรองเกี่ยวกับสภาพร่างกาย ความสนใจในเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ ประสบการณ์ ความสนใจส่วนตัว และสภาพแวดล้อม เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการเรียนรู้ และระยะที่สาม กำหนดความมุ่งหมายในการเรียนรู้ พบว่า คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ 2 ข้อ คือ 1) การเรียนรู้เพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2) การเรียนรู้เพื่อการช่วยเหลือคนพิการคนอื่นๆ

2. การวางแผนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ 1) การวางแผนการเรียนรู้ระยะยาว มีวัตถุประสงค์ ระยะเวลา วิธีการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ที่ชัดเจน 2) การวางแผนการเรียนรู้ระยะสั้น เป็นการเรียนรู้ตามต้องการของตนเองในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

3. แสวงหาแบบอย่างที่ดี มี 3 ลักษณะ คือ 1) แบบอย่างที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ บิดา มารดา ญาติ เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น 2) แบบอย่างด้านพฤติกรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา พระเกจิ พระจริยวัตรของพระมหากษัตริย์ เป็นต้น 3) แบบอย่างที่เป็นแรงบันดาลใจ ได้แก่ คนพิการที่ประสบความสำเร็จ บทความ เรื่องเล่า เป็นต้น แบบอย่างเป็นบุคคลที่คนพิการทางการเคลื่อนไหวได้รับรู้ ได้เห็น ได้ฟัง จนเกิดความศรัทธา เชื่อมั่นต่อแบบอย่าง มีอิทธิพลต่อจิตใจ ความคิด พฤติกรรมให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวยึดถือ มีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ทั้งแบบเผชิญหน้าและการเรียนรู้ทางอ้อม

4. แสวงหาแหล่งเรียนรู้ โดยแหล่งเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหวสอดคล้องกับการประกอบอาชีพที่ตนเองสนใจ ได้แก่ 1) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นศูนย์ฝึกอาชีพ เช่น ศูนย์พัฒนาศักยภาพคนพิการพระประแดง ศูนย์ซ่อมรถวิลแชร์จังหวัดนครปฐม ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนงาน 2) แหล่งเรียนรู้จากบุคคล เป็นการเรียนรู้จากบุคคลที่คนพิการทางการเคลื่อนไหวยอมรับความสามารถ เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สนใจ 3) แหล่งเรียนรู้สารสนเทศออนไลน์ ได้แก่ สารสนเทศออนไลน์ เว็บไซต์ เช่น Google, Youtube และ Facebook

5. การกำหนดวิธีการเรียนรู้ คนพิการทางการเคลื่อนไหวส่วนใหญ่มีการเรียนรู้ที่เป็นไปตามสถานการณ์ วิธีการเรียนรู้จึงผูกผันไปตามความต้องการ มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายผสมผสานกัน ได้แก่ การเรียนรู้จากแบบอย่าง การเรียนรู้โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยการสืบค้นจากหนังสือและสื่ออินเทอร์เน็ต การเรียนรู้โดยการแบ่งปันข้อมูลแบบรวมกลุ่ม มี 2 ลักษณะ คือ 1) แบบกลุ่มเครือข่ายคนพิการออฟไลน์ มีการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ทางตรงโดยการสนทนาแบ่งปันข้อมูลบางครั้งร่วมกันลงมือปฏิบัติด้วย 2) แบบกลุ่มเครือข่ายคนพิการออนไลน์ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการรวมกลุ่มผ่านแอปพลิเคชัน Line , Page Facebook

6. การประเมินการเรียนรู้ คนพิการทางการเคลื่อนไหวกำหนดเกณฑ์สำหรับใช้ประเมินตนเองเพื่อวัดความสำเร็จในการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ 1) ด้านการพึ่งพาตนเอง 2) ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ 3) ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม

องค์ประกอบที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหวประกอบด้วย

1) แรงจูงใจภายใน เป็นความต้องการที่เกิดจากแรงขับภายในที่ต้องการพัฒนาตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และ 2) แรงจูงใจภายนอกเป็นแรงผลักดันภายนอกที่กระตุ้นให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวเกิดการพัฒนาตนเอง ได้แก่ แรงจูงใจจากคนใกล้ชิด แรงจูงใจจากสื่อ เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรักษาและฟื้นฟูร่างกาย (Body function and structures) เป็นการรักษาและฟื้นฟูร่างกายให้สามารถช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด การรักษาจะเริ่มด้วยการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ควบคู่กับการทำกายภาพบำบัด ในบางรายจะมีการรักษาร่วมกับแผนโบราณ การรักษาหมอนพื้นบ้าน การรักษากับพระสงฆ์ และการรักษาทางไสยศาสตร์ โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการรักษาและฟื้นฟูร่างกาย คือ ผู้ที่ทำหน้าที่รักษา ครอบครัว และกลุ่มทางสังคม

2. การมีทัศนคติเชิงบวก (Positive attitude) จะเกิดขึ้นเมื่อร่างกายได้รับการรักษาและฟื้นฟูมาระยะหนึ่งแล้ว การมีทัศนคติที่ดีจะทำให้มีความเป็นไปได้สูงในการพัฒนาตนเองสู่เป้าหมาย โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดทัศนคติเชิงบวก ได้แก่ บุคคลในครอบครัวหรือผู้ดูแล แบบอย่างของคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือบุคคลตัวอย่างในสังคม กลุ่มทางสังคม และสื่อช่องทางต่าง คนพิการทางการเคลื่อนไหวที่มีทัศนคติเชิงบวกจะมีลักษณะเป็นคนที่ยอมรับความเป็นจริงของตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง มีความมั่นคงทางด้านจิตใจ มีความความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จ

3. การศึกษาที่เหมาะสมกับตนเอง (Individualized education) คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีการศึกษาที่ผสมผสานเชื่อมโยงกันทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เมื่อเรียนจบจากการศึกษาภาคบังคับแล้วส่วนใหญ่เลือกการศึกษานอกระบบโดยเฉพาะหลักสูตรวิชาชีพมากกว่าการศึกษาในระบบจนจบระดับปริญญาตรี และคนพิการทางการเคลื่อนไหวทุกรายมีการศึกษาตามอัธยาศัยตามสิ่งที่ตนเองสนใจ

4. การมีอาชีพที่มั่นคง (Stability career) คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีความสามารถในการหารายได้สำหรับเลี้ยงดูตนเอง ครอบครัว และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจส่งผลให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีอิสระในการดำรงชีวิต โดยอาชีพที่มั่นคงมีที่มาจาก 2 แหล่ง คือ ได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวและอาชีพที่ริเริ่มขึ้นจากความรู้และทักษะใหม่ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหวตามประสบการณ์การเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหว นำไปสู่การอภิปรายผล ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหว ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของตนเอง

ระยะแรกคนพิการทางการเคลื่อนไหวเริ่มต้นสนใจเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองหลังจากผ่านการปรับตัวให้สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้มากที่สุด มีการปรับทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวก ก้าวข้ามปัญหาอุปสรรคทางร่างกาย มีการยอมรับตนเอง มีสภาวะอารมณ์และพฤติกรรมที่พร้อมสำหรับการพัฒนาตนเอง อาจเป็นเพราะในระยะแรกเมื่อรับรู้ว่าคุณเองเป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวจะเกิดความวิตกกังวล ไม่สามารถรับสภาพร่างกายของตนเอง มีการครุ่นคิดถึงการใช้ชีวิตในอนาคต ความรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัว และความกังวลว่าตนเป็นคนด้อยค่าในสังคม ส่งผลให้สภาพจิตใจไม่ปกติ ซึมเศร้า มีความคิดและพฤติกรรมพยายามฆ่าตัวตายในบางราย สอดคล้องกับ วรรณดี ปัญญาวรรณศิริ (2551) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ คือ การเข้าใจสภาพความพิการ ซึ่งคนพิการทางการเคลื่อนไหว ควรตระหนักถึงความสามารถของตนเอง การรู้จักดูแลสุขภาพของตนเองไม่ให้ความพิการมีสภาพรุนแรงขึ้นหรือส่งผลให้เกิดความเจ็บป่วยได้ ทำให้ระบบต่างๆในร่างกายต้องหยุดชะงัก หรือช้าลงส่งผลให้อารมณ์และจิตใจ มีความหวาดกลัว วิตกกังวล ซึมเศร้า ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ยอมรับความพิการ รวมทั้งส่งผลต่อเนื่องทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เนื่องจากความบกพร่องทางด้านร่างกาย ต้องออกจากงานหรือเปลี่ยนงาน ส่งผลให้รายได้ลดลง

ระยะที่สอง คนพิการทางการเคลื่อนไหวจะวิเคราะห์ไตร่ตรองเรื่องที่ต้องการเรียนรู้โดยอยู่บนพื้นฐานของความสนใจ ประสบการณ์ สภาพร่างกาย และสภาพแวดล้อมเพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการเรียนรู้อาจเป็นเพราะคนพิการทางการเคลื่อนไหวมีข้อจำกัดในด้านร่างกาย อาจมีความจำเป็นในการพึ่งพาผู้อื่น จึงต้องวิเคราะห์ความเป็นไปได้รอบด้าน ทั้งด้านสุขภาพ ด้านการเดินทาง ด้านทุนทรัพย์ ด้านความคุ้มค่า และประโยชน์ที่จะได้รับจากการเรียนรู้ เป็นต้น เมื่อวิเคราะห์อย่างรอบด้านแล้ว คนพิการทางการเคลื่อนไหวจึงทำการตัดสินใจในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ

ระยะที่สาม กำหนดความมุ่งหมายในการเรียนรู้เรื่องที่ตนเองสนใจ พบว่า เป้าหมายการเรียนรู้ที่คนพิการทางการเคลื่อนไหวกำหนดไว้ คือ การเรียนรู้ที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีและการเรียนรู้เพื่อการช่วยเหลือคนพิการคนอื่นๆ อาจเป็นเพราะว่าคนพิการทางการเคลื่อนไหวมีความต้องการที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตให้มากที่สุด ความต้องการพึ่งพาตนเองจึงเป็นแรงจูงใจภายในที่เป็นแรงขับให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวกำหนดความมุ่งหมายในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับจากสังคมจากการเป็นผู้ช่วยเหลือคนพิการคนอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ Beardwell and Holden (1997) กล่าวว่า สิ่งกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มากที่สุด ได้แก่ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง การทำตนให้เป็นที่ประจักษ์ และการได้รับการยอมรับ และสอดคล้องกับ Skager (1978) กล่าวถึงคุณลักษณะของรู้ด้วยการนำตนเองว่าจะต้องรู้ความต้องการของตนเอง เป็นผู้ที่สามารถวางจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของตนเอง และมีแรงจูงใจภายในในการเรียนรู้ในตัวเอง

2. การวางแผนการเรียนรู้ คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีการวางแผนการเรียนรู้ 2 ลักษณะ คือ 1) แผนการเรียนรู้ระยะสั้น 2) แผนการเรียนรู้ระยะยาว โดยส่วนใหญ่คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีแผนการเรียนรู้ระยะสั้นเป็นการเรียนรู้ตามสถานการณ์ไปในแต่ละช่วงชีวิต เมื่อประเมินว่าสิ่งที่เรียนรู้สามารถตอบสนองความต้องการตามที่ต้องการได้ จึงเรียนรู้อย่างจริงจัง แต่หากเรียนรู้ไปแล้วเกิดปัญหา อุปสรรค หรือพบว่าไม่ตรงกับความต้องการ จะกลับไปสู่การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของตนเองใหม่ ส่วนการวางแผนการเรียนรู้ระยะยาว คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ มีการกำหนดเวลาการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และมุ่งมั่นเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ ซึ่งการวางแผนการเรียนรู้ทั้งสองแบบพบได้ในคนพิการทางการเคลื่อนไหวตั้งแต่กำเนิด คนพิการทางการเคลื่อนไหวที่เกิดจากการเจ็บป่วย และคนพิการทางการเคลื่อนไหวจากอุบัติเหตุ สอดคล้องกับ Knowles (1978) กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนเพื่อแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ผู้ใหญ่จะเรียนก็ต่อเมื่อความรู้ที่ได้รับจากการเรียนนั้นจะต้องนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยทันที เช่นเดียวกับคนพิการทางการเคลื่อนไหวในการศึกษาครั้งนี้ มีเป้าหมายการวางแผนการเรียนรู้ คือ การพึ่งพาตนเอง การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การดูแลครอบครัว และการมีส่วนร่วมทางสังคม อาจเนื่องจากคนพิการทางการเคลื่อนไหวอยู่ในวัยผู้ใหญ่ อายุระหว่าง 30-62 ปี ซึ่งเป็นวัยที่คาดหวังความมั่นคงของชีวิต การมีครอบครัว การเลี้ยงดูบุตร การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม สอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล (2559, หน้า 21) กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นเรื่องการเตรียมตัวสำหรับการป้องกันและแก้ไข ปัญหา อุปสรรคต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ผักผ่อนทักษะทางอาชีพ การจัดการครอบครัว การปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยมและความสนใจที่เหมาะสมกับสถานการณ์ สร้างความแข็งแกร่งทางจิตใจเพื่อผ่านวิกฤติต่างๆด้วยดี

3. การแสวงหาแบบอย่างที่ดี แบบอย่างที่ดีที่คนพิการทางการเคลื่อนไหวยอมรับจะมีพฤติกรรมในด้านบุคลิกภาพ คุณธรรม จริยธรรม นำเลื่อมใสศรัทธา โดยแบบอย่างทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นแบบอย่างด้านพฤติกรรม และแบบอย่างที่เป็นแรงบันดาลใจ อาจเป็นเพราะแบบอย่างที่ดีมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ความคิด และแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหว โดยแบบอย่างอาจมีลักษณะเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม มี

ความสัมพันธ์ทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ ในการยอมรับบุคคลหรือสิ่งใดมาเป็นแบบอย่างเริ่มจากการที่คนพิจารณาการเคลื่อนไหวได้รับรู้ ได้เห็น ได้ฟัง แล้วนำมาไตร่ตรองและตัดสินใจลงปฏิบัติตามแบบอย่าง เมื่อได้ผลจริงจะเกิดความศรัทธาต่อแบบอย่างแล้วลอกเลียนแบบหรือประยุกต์ใช้แนวคิดของแบบอย่างมาปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2540, หน้า 29) กล่าวถึง การพัฒนาตนเองสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามว่าบุคคลต้องมีกัลป์ ยานมิตร รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี คือ การรู้จักใช้สติปัญญา ในการวิเคราะห์พิจารณาและเลือกแหล่งความรู้ที่ดี เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกแบบอย่างที่ดี เลือกบริโภคนิสัยและข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่มีคุณค่า สอดคล้องกับ Megginson and Pedler (1992) ในกระบวนการพัฒนาตนเองบุคคลสรรหาเพื่อน (Recruit of other people) และการสนับสนุนจากบุคคลอื่นเพื่อช่วยให้ความพยายามของบุคคลที่ต้องการพัฒนาตนเองประสบผลสำเร็จ ซึ่งเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเพื่อน เช่น เพื่อนร่วมงาน เพื่อนฝูงที่มีทักษะความชำนาญ หรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งต้องเรียนรู้วิธีการในการสร้างเครือข่ายกับเพื่อนเหล่านี้ในการช่วยเหลือให้บรรลุผลสำเร็จในเป้าหมาย รวมทั้งการได้รับข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยการรับข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อน โดย วิทยา วิสูตรเรืองเดช (2557) เสนอแนวทางการส่งเสริมและช่วยเหลือคนพิจารณาการเคลื่อนไหวที่ได้รับผลกระทบจากอุบัติเหตุว่าสังคมควรมีการส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อคนพิจารณา มีต้นแบบของคนพิจารณาที่ประสบความสำเร็จในชีวิต และเลิกพฤติกรรมกาเลือกปฏิบัติต่อคนพิจารณา

4. การแสวงหาแหล่งเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งเรียนรู้ของคนพิจารณาการเคลื่อนไหวมีความสอดคล้องกับการหาความรู้เพื่อการประกอบอาชีพ การเลือกแหล่งเรียนรู้คนพิจารณาการเคลื่อนไหวจะพิจารณาจากสภาพร่างกาย ความสามารถในการเดินทาง การช่วยเหลือจากครอบครัว สภาพทางเศรษฐกิจโดยแหล่งเรียนรู้ที่คนพิจารณาการเคลื่อนไหวเลือกเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ได้แก่ 1) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นศูนย์ฝึกอาชีพ อาจเนื่องจากศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับคนพิจารณาเป็นหน่วยงานของรัฐที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพของคนพิจารณาให้สามารถดำรงชีวิตได้ โดยได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ และบริการสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยี หรือความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและประกอบอาชีพของคนพิจารณา ศูนย์ฝึกอาชีพคนพิจารณาให้บริการฟรี มีลักษณะเป็นการอยู่ประจำหรือเดินทางไปกลับตามความสะดวกเพื่อให้คนพิจารณาสามารถเข้าถึงสิทธิและใช้ประโยชน์จากมาตรการทางกฎหมายมากที่สุด 2) แหล่งเรียนรู้จากบุคคลที่คนพิจารณาการเคลื่อนไหวยอมรับความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ต้องการ ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติและเพื่อนร่วมงาน การเรียนรู้เกิดขึ้นแบบซึ่งหน้า (face to face) และการเรียนรู้แบบกลุ่ม (social constructive learning) 3) แหล่งเรียนรู้สารสนเทศออนไลน์ ซึ่งคนพิจารณาการเคลื่อนไหวใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญและได้รับความนิยมน้อยสูงในการใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการใช้การสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ แอปพลิเคชันต่างๆ อาจเป็นเพราะความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของประเทศไทยที่มีมากขึ้นเพื่อรองรับสังคมสารสนเทศ (Information Society) สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Society) สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge - based Society and Economy) คนพิจารณาการเคลื่อนไหวมีกำลังทางเศรษฐกิจที่จะซื้ออุปกรณ์ที่รองรับระบบอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะสมาร์ตโฟนที่มีให้เลือกหลากหลาย มีความรู้ในการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต สะดวกรวดเร็ว ไม่ต้องเดินทางไปแหล่งเรียนรู้สามารถสืบค้นข้อมูลได้ที่บ้าน จึงเป็นเหตุผลให้แหล่งเรียนรู้สารสนเทศออนไลน์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่คนพิจารณาการเคลื่อนไหวนิยมใช้มากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของ Kim (2005) พบว่า จุดประสงค์ที่ผู้เรียนเรียนผ่านการเรียนรู้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้น คือ ความต้องการในการพัฒนาตนเองและอาชีพ และสาเหตุที่เลือกเรียนผ่านการเรียนรู้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้นเพราะเป็นวิธีการที่สะดวกสบายและมีความยืดหยุ่นในการเรียน สอดคล้องกับ Knowles (1975) กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนแบบนำตนเองไว้ว่า ผู้เรียนรู้อยู่ด้วยตนเองมีความสามารถในการแสวงหาบุคคล และแหล่งวิทยาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

5. การกำหนดวิธีการเรียนรู้ คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีการเรียนรู้ที่หลากหลายและผสมผสานวิธีการเรียนรู้ที่เป็นไปตามสถานการณ์ ไม่มีการกำหนดวิธีการเรียนรู้ สื่อ กิจกรรมไว้ล่วงหน้า วิธีการเรียนรู้ผูกผันไปตามความต้องการในการเรียนรู้ตามสถานการณ์โดยมีเป้าหมายการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นไว้เป็นหลัก วิธีการเรียนรู้ที่คนพิการทางการเคลื่อนไหวใช้มี 4 วิธีได้แก่ 1) เรียนรู้จากแบบอย่าง 2) เรียนรู้โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง 3) เรียนรู้โดยการสืบค้นสื่อที่เป็นหนังสือและสื่ออินเทอร์เน็ต 4) เรียนรู้โดยการแบ่งปันข้อมูลแบบรวมกลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายคนพิการแบบออฟไลน์ และกลุ่มเครือข่ายคนพิการแบบออนไลน์ การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดเรื่องที่จะเรียนรู้ซึ่งไม่จำเพาะเจาะจงวิธีการเรียนรู้วิธีการใดวิธีการหนึ่งสามารถเปลี่ยนแปลง ผสมผสานวิธีการได้ตามสถานการณ์ วิธีการเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหวจึงเลือกตามความเหมาะสมของตนเอง สอดคล้องกับ Guglielmino (1977) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของลักษณะผู้เรียนแบบนำตนเอง หรือ SLR (Self-directed learning readiness) ผู้เรียนรู้ด้วยการนำตนเองต้องมีลักษณะเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ได้แก่ การมีความกล้าเสี่ยง กล้าลอง สามารถคิดแก้ปัญหา และความสามารถคิดวิธีการเรียนในเรื่องหนึ่งๆได้หลายวิธี

6. การประเมินการเรียนรู้ เกณฑ์ในการประเมินการเรียนรู้ของคนพิการทางการเคลื่อนไหว คือ เกณฑ์การมีคุณภาพชีวิตที่ดี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพึ่งพาตนเอง 2) ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ 3) ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม จึงจะถือว่าการเรียนรู้ประสบความสำเร็จ อาจเป็นเพราะคนพิการทางการเคลื่อนไหวมีความต้องการในการประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตที่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ ลดการพึ่งพาผู้อื่น สามารถดูแลครอบครัว และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ สอดคล้องกับ Luckner and Stewart (2003) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้คนพิการประสบความสำเร็จในสังคม เกิดจากการได้เข้าร่วมกิจกรรมกับคนปกติ ทำให้คนพิการเกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น สอดคล้องกับ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (1970) กล่าวว่า ความต้องการของมนุษย์แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มพื้นฐานตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ความต้องการด้านร่างกาย ด้านความปลอดภัย ด้านสังคม ด้านศักดิ์ศรี และด้านสัจการแห่งตน

แนวทางพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหว มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรักษาและการฟื้นฟูร่างกาย (Body function and structures) การรักษาเริ่มจากแพทย์แผนปัจจุบันเมื่ออาการดีขึ้นจึงเริ่มทำกายภาพบำบัด ในบางรายมีการรักษาร่วมกับแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้าน พระสงฆ์ หรือรักษาทางไสยศาสตร์ ซึ่งในขั้นตอนการรักษามีการให้กำลังใจคนพิการไปพร้อมกัน สอดคล้องกับ Talf (1986, p. 83) พบว่า ถ้าคนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพให้กลับมามีความสามารถในการทำงาน หรือทำกิจกรรมต่างๆให้มีประสิทธิภาพแล้ว เขาก็จะกลับเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น การปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวดำเนินการโดยครอบครัวซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพิการทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลและฟื้นฟูร่างกาย จิตใจ ตลอดจนการจัดสถานสภาพแวดล้อมในบ้านให้เหมาะสมกับสมาชิกในครอบครัวที่มีความพิการ หากครอบครัวให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีจะทำให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวสามารถฟื้นฟูร่างกายได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ปิยะพิมพ์ กิติสุธาธรรม (2554) พบว่า การปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) การปรับตัวด้านร่างกาย เป็นเป้าหมายที่สำคัญเพื่อให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวสามารถใช้ชีวิตในสภาพของความพิการได้สะดวกที่สุด ด้วยการดูแลฟื้นฟูสุขภาพร่างกายให้มีความแข็งแรง และปรับในเรื่องของพื้นที่และสภาพแวดล้อมภายในบ้าน 2) การปรับตัวด้านจิตใจ เป็นการปรับตัวที่สำคัญที่สุดของคนพิการทางการเคลื่อนไหว เนื่องจากสภาพทางด้านจิตใจนั้นมีผลกระทบต่อทุกด้านในการดำรงชีวิตของคนพิการ 3) การปรับตัวด้านสังคมเป็นการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกับผู้อื่น และสามารถใช้ชีวิตทางสังคมได้อย่างปกติ โดยบทบาทของครอบครัวมีผลต่อการยอมรับและการปรับตัวของคนพิการ ทางการศึกษาของคนพิการทางการเคลื่อนไหวมีบทบาทต่อการยอมรับและการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวมากกว่าครอบครัวโดยสายเลือด อีกทั้งการเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมจะส่งเสริม

ให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวฟื้นฟูตัวเองได้ดีขึ้น อาจเป็นเพราะกลุ่มคนที่มีเป้าหมายในการพัฒนาตัวเองเช่นเดียวกัน จะมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารในเรื่องที่สนใจ แลกเปลี่ยนข้อมูลภายในกลุ่มสังคมส่งผลให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวรู้สึกมีแนวร่วมในการพัฒนาตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเห็นคุณค่าในตนเอง

2. การมีทัศนคติเชิงบวก (Positive attitude) จะเกิดขึ้นเมื่อรักษาฟื้นฟูร่างกายผ่านไประยะหนึ่งจากผลการวิจัยผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นตรงกันว่าทัศนคติเชิงบวกจะทำให้เกิดความเป็นไปได้สูงในการพัฒนาตนเอง โดยมีการสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัวหรือผู้ดูแลให้กำลังใจ ครอบครัวยอมรับคนพิการ ให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว มีแบบอย่างคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือบุคคลในสังคมที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้คนพิการ ให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีโอกาสได้เข้าร่วมทางสังคมได้ทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกับคนพิการด้วยกัน และการเสพสื่อต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำเร็จของคนพิการทางการเคลื่อนไหว เช่น ข้อมูลข่าวสาร สารคดี เรื่องสั้น เป็นต้น

ผลจากการมีทัศนคติเชิงบวกจะทำให้คนพิการยอมรับความเป็นจริงของตนเอง มองเห็นคุณค่าของตนเอง มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาตนเองให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ กมลพรรณ พันพิ่ง (2553) พบว่า ความหมายต่อความพิการของบุคคลมีผลต่อการพัฒนาและเสริมอำนาจให้แก่บุคคลพิการ สิ่งที่ปรากฏชัดเจนคือความหมายต่อความพิการของตนเองในเชิงบวก (เช่น ฉันเป็นคนพิการและมีความสามารถในการทำกิจกรรมที่มีคุณค่า ความพิการทำให้ฉันมีโอกาสที่ดีตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน) เป็นจุดพลิกสำคัญที่ส่งผลกระทบให้เกิดการเสริมพลังอำนาจจากภายในตนเองและนำไปสู่พฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ และสอดคล้องกับ สายสุณีย์ ทับทิมเทศ (2553) พบว่า กระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่การดำรงชีวิตอิสระนั้นเริ่มจากการยอมรับความพิการ เปลี่ยนวิธีคิดใหม่ ทำใหม่ การปรับตัว การเสริมพลัง การกำหนดเป้าหมายด้วยตนเองและฝึกทักษะหรือทำงานเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตนกำหนดให้สำเร็จ ทั้งนี้ สิ่งสำคัญคือการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว องค์กรคนพิการ สังคมและการจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับคนพิการเหล่านี้สามารถดำรงบทบาทใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง

3. การศึกษาที่เหมาะสมกับตนเอง (Individualized Education) คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีพื้นฐานการศึกษาตามหลักสูตรที่กฎหมายกำหนด จึงทำให้มีความสามารถอ่านออกเขียนได้ ในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นคนพิการทางการเคลื่อนไหวเลือกรูปแบบการศึกษาที่ความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเป้าหมายของตนเอง ซึ่งผสมผสานการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อาจเป็นเพราะว่าโดยส่วนใหญ่คนพิการทางการเคลื่อนไหวเน้นการศึกษาเพื่อการมีงานทำ เช่น การเรียนสายอาชีพระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ การเรียนกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน การอบรมหลักสูตรวิชาชีพ การฝึกทักษะอาชีพกับผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น โดยคนพิการทางการเคลื่อนไหวสามารถเลือกศึกษาได้ตามศักยภาพของตนเองเพื่อให้ได้องค์ความรู้ไปใช้ตามเป้าหมาย สอดคล้องกับ วิจิตรา บุญประเสริฐ (2547) ความต้องการในการเรียนวิชาชีพของบุคคลที่มีความบกพร่องทางกายและการเคลื่อนไหวในจังหวัดนครปฐม พบว่า 1) เพศ วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะความพิการของบุคคลที่มีความบกพร่องทางกายและการเคลื่อนไหวมีความต้องการเรียนวิชาชีพแตกต่างกัน 2) อายุที่แตกต่างกันของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหวมีความต้องการในการเรียนวิชาชีพแตกต่างกัน

4. การมีอาชีพที่มั่นคง (Stability career) การมีอาชีพที่มั่นคงเป็นหนทางนำมาซึ่งรายได้ที่เพียงพอสำหรับการพึ่งพาตนเองทั้งในด้านการดูแลสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจและสังคม การมีอาชีพที่มั่นคงของคนพิการทางการเคลื่อนไหวเกิดจากการพัฒนาอาชีพที่สืบทอดมาจากครอบครัวและการริเริ่มประกอบอาชีพใหม่ที่น่าเอาองค์ความรู้ ทักษะ จากศึกษาเรียนรู้มาใช้สร้างอาชีพ อาจเป็นเพราะว่าคนพิการทางการเคลื่อนไหวกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาตนเองไปสู่การพึ่งพาตนเองในทุกด้านจึงต้องการอาชีพที่มั่นคง ดังนั้นหากพบว่าอาชีพที่ทำอยู่ไม่มีความมั่นคงเพียงพอ จะเกิดการเรียนรู้อาชีพใหม่จนได้อาชีพที่มั่นคงถาวร ซึ่งคนพิการทางการเคลื่อนไหวสามารถประกอบอาชีพ

มากกว่า 1 อาชีพ ตามความรู้และความเหมาะสมกับสภาพความพิการ สอดคล้องกับ ธนายุส ธนธิตี (2549) พบว่า คนพิการทางกายที่มีแขนทั้งสองข้างสามารถฝึกอาชีพได้ทุกประเภท ได้แก่ พาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) ศิลปกรรม (หัตถกรรมและงานฝีมือ) คหกรรม (ตัดเย็บเสื้อผ้า และอุตสาหกรรม (ช่างยนต์, ช่างไฟฟ้า, ช่างอิเล็กทรอนิกส์) ส่วนผู้ที่มีแขนพิการข้างเดียวสามารถฝึกอาชีพได้เฉพาะพาณิชยกรรม (คอมพิวเตอร์) และศิลปกรรม (หัตถกรรมและงานฝีมือ) เท่านั้น และ นิรมล เย็นสุข (2539) พบว่า กระบวนการเข้าสู่อาชีพของคนพิการในชุมชนเมืองประกอบด้วยกลไก 4 ประการ คือ การรับรู้ข่าวสารข้อมูล การวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ การทดลองประกอบอาชีพ และการยึดเป็นอาชีพถาวร ซึ่งเป็นกลไกที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ควรดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมการเชิดชูเกียรติ คนพิการทางการเคลื่อนไหวที่พัฒนาตนเองจนประสบความสำเร็จ ขยายการมอบรางวัลไปสู่ระดับ ภูมิภาค จังหวัด และชุมชน พร้อมทั้งจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีรูปแบบหลากหลายและใช้ช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่คนพิการทางการเคลื่อนไหวเข้าถึงได้ง่ายผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น ช่องทาง Youtube , Line , facebook เป็นต้น

2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรดำเนินการอำนวยความสะดวกด้านการศึกษาโดยการจัดทำหลักสูตรการศึกษา นอกระบบที่เป็นหลักสูตรการเรียนออนไลน์ สนับสนุนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการส่งเสริมให้บุคลากรของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่แนะแนวให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาทุกระดับและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ครอบครัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวต้องฝึกให้คนพิการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันมากที่สุด พาคนพิการออกไปสู่สังคมเพื่อให้เห็นตัวอย่างคนพิการคนอื่นและมีทัศนคติเชิงบวกในการพัฒนาตนเอง อีกทั้งตัวคนพิการต้องพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อนำมาพัฒนาตนเองให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. นำผลการวิจัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองของคนพิการทางการเคลื่อนไหวมาทำการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อมาเสริมประสิทธิภาพในขั้นตอนการพัฒนาตนเอง

2. การศึกษาพัฒนาหลักสูตรการศึกษาออนไลน์ที่เหมาะสมกับคนพิการทางการเคลื่อนไหว เพื่อรองรับสังคมสารสนเทศ (Information Society) สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Society) สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Society and Economy)

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ พันพั้ง. (2553). *อัตลักษณ์ การเสริมพลังอำนาจ และการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง: การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาการบริหารสังคม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2560). *รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย ประจำเดือนกันยายน 2560*. เข้าถึงได้จาก <http://110.78.8.6/?q=th/news/รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทยประจำเดือนกันยายน-2560-0>

- ทวี เชื้อสุวรรณทวี. (2551). *มองความพิการผ่านแนวคิดและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- ธนายุส ธนธิตี. (2549). *รูปแบบการฝึกทักษะวิชาชีพสำหรับคนพิการทางกาย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาอาชีวศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิรมล เย็นสุข. (2539). *กระบวนการเข้าสู่อาชีพของคนพิการในชุมชนเมือง*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการศึกษานอกระบบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิยะพิมพ์ กิตติสุธาธรรม. (2554). *การยอมรับและการปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครอบครัว*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยา, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร : พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรมพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พุทธศักราช 2534. (2534, 20 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 1
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 (2550, 27 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. หน้า 8-9.
- วรรณดี ปัญญวรรณศิริ. (2551). *การศึกษาแนวคิดการดำเนินชีวิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิจิตรา บุญประเสริฐ. (2547). *ความต้องการในการเรียนวิชาชีพของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหวในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง, ภาควิชาการศึกษานอกระบบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิทยา วิสูตรเรืองเดช. (2557). *การปรับตัวของคนพิการทางการเคลื่อนไหวที่ได้รับผลกระทบจากอุบัติเหตุ*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาการศึกษาศึกษาและการพัฒนาสังคม, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สายสุนีย์ ทับทิมเทศ. (2553). *กระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการทางการเคลื่อนไหว*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาประชากรศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2547). *เกียรติคุณของประเทศไทยในการดำเนินงานด้านคนพิการ : รางวัลนานาชาติด้านคนพิการ แฟรงคลิน เดลาโน โรสเวลท์*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2551). *พัฒนาการ การเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Beardwell, I., & Holden, L. (1997). *Human Resource Management, A Contemporary Perspective* (2nd ed.). London: Pitman Publishing.
- Branden Nathaniel. (1992). *Psychology* (2nded.). Allyn & Bacon. A Division of Simon & Schuster.
- Brockett, R. G., & Hiemstra, R. (1991). *Self-direction in adult learning: Perspectives on theory, research, and practice*. New York: Routledge.
- Guglielmino, L. M. (1977). *Development of the Self-Directed Learning Readiness Scale*. Unpublished Doctoral Dissertation.
- Kim, Kyong-Jee. (2005). *Adults learner' motivation in self-directed E-learning*. Doctoral Dissertation, Indiana University. Dissertation Abstracts International.
- Knowles, M. J. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*.

- Knowles, M. J. (1978). *The adult learner: A neglected species* (2nd ed.). Houston.
- Luckner, J. L., & Stewart, J. (2003). Self-Assessments and Other Perception of Successful Adult who are Deaf. An Initial Investigation: *American Annals of the Deaf*, 14(4), 243-250
- Maslow, A. (1970). *Motivation and Personality*. New York : Harper and Row.
- Megginson, D., & Pedler, M. (1992). *Self development: a facilitator's guide*. London: McGraw Hill.
- Skager, R. W. (1978). Lifelong education and evaluation practice : *A Study on the development of a framework for designing evaluation systems at the school stage in the perspective of lifelong education*. New York: Pergamon.
- Talf, L. B. (1985). Self-Esteem in Later life: A Nursing Perspective. *Advance in Nursing Science*, 8, 77-84.
- Torrace, E. P. (1965). *Rewarding creative behavior; experiment in classroom creativity*. Engewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.